

גליון תתכז + ערש"ק פרשת אמור

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

לצאת ממצרים כל יום

גדר לאו הניתק לעשה בלקט שכחה ופאה

בין הקרבת "בחמה" להקרבת "אדם"

איך להקטין את טרדות הפרנסה?





מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה



פרקי אבות – פרק ג



כָּל שֶׁחֲכָמְתּוֹ מְרַבֶּה מִמַּעֲשָׁיו מִשְׁנֶה יז

החסיד ר' אייזיק [מהומיל] כיבד מאד את החסיד ר' הלל מפאריטש, ואמר עליו: "ביל פאחאר אי סטאל זנאכאר" (-הי' איכר ונעשה רופא).

הר' הלל הי' "פנימי" בעצם מהותו ופנימי יודע חסרונות עצמו ויודע מעלות עצמו. אצל פנימי עד שהוא מתקן את ההגלמה של השכלה לוקח זמן.

שאלה: האם לר' אייזיק חסרה עבודה, שדיבר אודות ר' הלל ברגש של קנאה כזו?

תשובה: רו"ל אומרים "כל שחכמתו מרובה ממעשיו", הרי לא כתוב כמה תהי' ה"מרובה", אלא כל אחד לפי ערכו.

(תרגום מספר השיחות ה'ת"ש עמ' 104 - ספר השיחות ת"ש המתורגם ע' קו)

כָּל שְׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיָּמִנּוּ, רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיָּמִנּוּ מִשְׁנֶה יז

כתיב "בנים אתם להוי' אלקיכם". בני ישראל נקראים ילדיו של ה' יתברך.

בגשמיות אנו רואים, שהנחת רוח הגדולה ביותר אצל אבא היא, כאשר הילדים מתנהגים בהנהגה טובה. כאשר הילדים מצייתים, לעשות או לא לעשות, את אשר האב מצוה, ודאי שזהו עונג גדול לאב, אבל הקורת-רוח האמיתית של האב היא כאשר הילדים מתנהגים במידות טובות.

זו הכוונה "רוח הבריות נוחה הימנו":

"בריות" הם אנשים פשוטים שאינם יודעים ללמוד, אלא מקיימים מצוות מבלי לשאול מדוע. לשאול מדוע - לא קיים אצלם. הם מאמינים באמונה פשוטה בה' יתברך ובתורה, ומקיימים מצוות כי כך ציוה ה' יתברך.

רבי חנינא בן דוסא שהי' חסיד ומלומד בניסים, יודע את הענין של "רוח המקום" ויודע את מעלת התמימות, שזו המעלה העיקרית של האנשים הפשוטים - שכל מה שהם עושים הוא בתמימות, כי כך הוא ציווי הבורא ברוך-הוא.

(תרגום מספר המאמרים אידיש עמ' 3-172 - ספר המאמרים אידיש המתורגם עמ' 2-271)

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת אמור, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס 'לְקִרְאֵת שַׁבַּת' (גליון תתנז), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת לְמוֹדַעִי, שְׁבַדְרֵךְ כִּלָּל לֹא הוּבְאוּ הַבִּיאורִים כְּפִי שְׁנֹאמְרוּ, וְאִף עוֹבְדו מַחֲדָשׁ וְנִעְרְבו ע"י חֲבָרֵי הַמַּעֲרֵכֶת, וּלְפַעֲמִים בַּעַת הַעֵיבוֹד הוֹשַׁמְט רִיבּוּי הַשְׁקוּ"ט בְּפִרְטֵי הָעֲנִינִים וְהִרְחַבְתָּם עִם הַמְּקוֹרוֹת כְּפִי שֶׁהֵם מוֹפִיעִים בַּמְּקוֹרִם [ובִּפְרָט, בַּמִּדּוֹר "חִידוּשֵׁי סוּגִיּוֹת", שְׁמוֹפִיעִים כֹּאן רַק עִיקְרֵי הַדְּבָרִים], וַיֵּש לְהִיפֹךְ, אֲשֶׁר הַבִּיאורִים נֹאמְרוּ בְּקִיצוֹר וּכְאֵן הוֹרַחְנו וְנִתְבָּאֵרו יוֹתֵר ע"פ הַמְּבֹאֵר בַּמְּקוֹמוֹת אַחֵרִים בַּתּוֹרַת רַבִּינוּ. וּפְשוּט שְׁמַעוּמָק הַמוֹשָׁג וְקוֹצֵר דַּעַת הַעוֹרְכִים יִתְכַּן שִׁימְצֹאוּ טַעוּיּוֹת וּכְיוּ"ב, וְהֵם עַל אַחֲרִיּוֹת הַמַּעֲרֵכֶת בִּלְבַד, וְשִׁנְאוֹת מִי יִבִּין.

וְעַל כֵּן פְּשוּט שְׁמִי שְׁבִידו הַעֲרָה או שְׁמַתְקֶשָׁה בַּהֲבֵנַת הַבִּיאורִים, מוֹטֵב שִׁיעוּין בַּמְּקוּרֵי הַדְּבָרִים (כְּפִי שְׁנִסְמְנו בַּתּוֹכֵן הָעֲנִינִים), וַיִּמְצָא טוֹב, וַיּוֹכֵל לְעַמּוֹד בַּעֲצֻמו עַל אֲמִיתַת הַדְּבָרִים.

◇ ◇ ◇

ויהי"ר שנוכח לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכח לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא, מכון אור החסידות

תוכן ענינים

מקרא אני דודש.....

בין שכחה למעשר עני

מדוע מוסיף רש"י בפירושו "שכחה" שאינו מוזכר כאן בכתוב? / מדוע השמיט רש"י מעשר עני שהובא בתורת כהנים? / מהי המעלה של לקט שכחה ופאה על צדקה בכלל? / ביאור פירוש רש"י על הבאת מצות נתינת לקט ופאה בתוך פרשת הרגלים

(ע"פ לקטי שיחות חיו"י עמ' 255 ואילך)

פְּנִינִים ... עיונים וביאורים קצרים

כחה של ברכה (ברכה (ע"פ ספר השיחות תנש"א ח"ב עמ' 847)

ספירת העומר: מצוה אחת או כל יום מצוה חדשה (יעניין לקטי שיחות ח"א עמ' 270 ואילך. וט"ז)

יינה של תודה.....

לְצֵאת ממצרים כל יום

כיצד יציאת מצרים, ספירת העומר ומתן תורה הם חטיבה אחת? / מדוע יורדת הנשמה להתלבש בגוף גשמי ונחות? / איך רותמים ה"בהמה" שבאדם לעבודת ה'? / ואיך יוצאים ממצרים כל יום? עבודת יציאת מצרים וספירת העומר שבכל יום

(ע"פ לקטי שיחות ח"א עמ' 263 ואילך)

פְּנִינִים ... דרוש ואגדה

בין הקרבת "בהמה" להקרבת "אדם" (ע"פ לקטי שיחות חל"ב עמ' 134 ואילך)

שער החמישים – תחילת עבודה חדשה (ע"פ הורת כנחם חל"ג עמ' 428 ואילך)

חידושי סוגיות.....

גדר לאו הניתק לעשה בלקט שכחה ופאה

יוכיח בדרך חידוש משינוי גירסא בדרשת הספרא שנקט רש"י על התורה, דלדידי' מתפרשים הכתובים כשיטת רע"ק ביומא דלא הוי לאו הניתק לעשה

(ע"פ לקטי שיחות חיו"י עמ' 255 ואילך)

תורת חיים.....

פרקי אבות פרק ג

מילי דחסידותא – דרכי החסידות.....

פרקי אבות – פרק ג

מקרא אני הדרש

ביאורים בפשוטו של מקרא



בין שכחה למעשר עני

מדוע מוסיף רש"י בפירושו "שכחה" שאינו מזכיר כאן בכתוב? / מדוע השמיט רש"י מעשר עני שהובא בתורת כהנים? / מהי המעלה של לקט שכחה ופאה על צדקה בכלל? / ביאור פירוש רש"י על הבאת מצות נתינת לקט ופאה בתוך פרשת הרגלים



בסדרה זו באה פרשת המועדות, ובאמצע המועדות מזכיר הכתוב את המצוה של "מתנות עניים": "ובקוצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך בקוצרך ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם גו'" (פרשתנו כג, כב). ומפרש רש"י:

"אמר רבי אוורדימס ברבי יוסי: מה ראה הכתוב ליתנם באמצע הרגלים, פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויום הכפורים וחג מכתאן ללמדך, שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי, מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו".

והנה, הכתוב אומר "לא תכלה פאת שדך בקוצרך ולקט קצירך לא תלקט", הזכיר "פאה" ו"לקט" בלבד – אמנם רש"י נקט: "הנותן לקט שכחה ופאה לעני", שהוסיף את ה"שכחה" שאין הכתוב כאן מדבר בה, וצריך ביאור.

ועוד יש לדקדק בהסדר, שהקדים רש"י "לקט" לפני "שכחה ופאה", אף שבכתוב הסדר הוא הפוך: "פאת שדך" ורק לאחר מכן "לקט קצירך".

ב. והנה, מקור הדברים הוא במדרש 'תורת כהנים' על אתר; אך אין די בזה ליישב את רש"י, שדרכו לבאר "פשוטו של מקרא" דוקא, ואף כשהוא מביא ממדרשי חז"ל – אין דרכו להביא את כל אריכות דבריהם אלא בשינוי ובקיצור, בהתאם לדרך הפשט (וכן בידון דידן). הנה בתו"כ שלפנינו מסיים: "וכל מי שאינו מוציא לקט שכחה ופאה ומעשר עני – מעלין עליו כאילו בית המקדש קיים ואינו מביא קרבנותיו לתוכו", ורש"י לא העתיק סיום זה).

וכך דייקת הנה גם בענין זה גופא, הרי ב'תורת כהנים' כאן פירט ארבע מתנות עניים: "לקט שכחה ופאה ומעשר עני" – ואילו רש"י הביא (להגירסא הנפוצה) רק שלוש הראשונות

המדרש מדרש
לעילוי נשמת
האשה החשובה מרת
רוחמה חי' פרחא ע"ה
בת יכלהמ"א ר' חוב
ביסטריצקין
ולבית משפחתה שחור
התאריך: 1987

העדרת חיים

מבתי עצת והדרכות בעבודת הש"ת בזיי היום יום

פרקי אבות פרק ג

ליראתו ע"י שיתבונן בגדולת הבורא ב"ה כו'. ויהי רצון שינהג בעצמו כן וגם על חבריו שי' ישיע בזה.

(אנרות קודש חיים עמ' קכה)

...יש לזכור [תמיד] שכאשר לומדים תורה, לומדים תורת ה' וצריך להיות ה"ברכו בתורה תחילה"² - ברוך אתה ה' נותן התורה - לשון הוה, הקב"ה נותן את התורה כעת, ברגע זה, ובמתנה בדיוק כמו במעמד הר סיני, שלכן צריך להיות "מה להלן באימה ביראה ברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה ברתת ובזיע" (ברכות כב.).

צריך שתהי' יראת חטאו קודמת לחכמתו שרק אז חכמתו מתקיימת (אבות פ"ג מ"ט).

(תרומם מאנרות קודש חיים ע"י קכ"ד,

אנרות קודש המתרוממת חיים ע"י 31-41)

הזכות לחנך את בניו של מלך מלכי המלכים

חכה יתרה נדעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר בנים אתם לה' אלקיכם משנה יד

במענה למכתבה... בו כותבת אודות קבלת משרת גגנת ב... והבעיות הכרוכות בזה.

והנה אם נכון הדבר אשר אחריות גדולה בחינוך בני ישראל, שהרי על כל אחד ואחת מהם נאמר "בנים אתם לה' אלקיכם", אבל רצה הקב"ה לברוא עולמו שכל אחד זקוק לחינוך ועל אחת כמה וכמה בניו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהרי אדם עיר פרא יולד, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת כולל גם מצות החינוך אשר בתורתנו תורת חיים, שמוה מובן שביחד עם האחריות ניתנו מלמעלה הכחות למלא תפקיד אחראי זה, ובלבד שיתמסר האדם למילואו בכל לבו, והבא לטהר מסייעין אותו, ובפרט שזכות הרבים, הם התלמידים שלה מסייעתה.

ועשי' בהאמור מתוך שמחה וטוב לבב, כפי שצריך להיות קיום כל מצוה ומצוה, מוסיפה בברכת השם והצלחתו.

(אנרות קודש חיים ע"י קכ"ד)

איך להקטין את טרדות הפרנסה?

כל המקבל עליו על תורה מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ משנה ה

במענה על מכתבו מיום ההילולא עם הפדיון-נפש המצורף, שכותב שבריאיות וזוגתו תחי' הוטבה מעט, יעזור השם יתברך שיהי' לה רפואה שלימה.

מה שכותב שטרוד בפרנסה וכו' - הרי זה כמו מישוה שרעב וחלוש מרעב, יאמר שלא יאכל עד שיתחזק, כי טרדת הפרנסה היא כדבר המשנה באבות פרק ג' משנה ה', "המקבל עליו עול תורה, פורקין ממנו עול דרך ארץ", וכן גם להיפך,

במילא כאשר רוצים להקטין את טרדות הפרנסה, הנה קבלת עול תורה היא אחת העצות המרכזיות לזה, והאריכות בדבר המובן אך למותר,

והשם יתברך יזכה לבשר בשורות טובות בזה וכן מהשתתפותו הגדולה ביותר ככל האפשרי בישיבת...

(תרומם מאנרות קודש חיים ע"י שח)

לימוד התורה עם יראת ה'

כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת משנה ט

...מלחמת ימי חנוכה שכותב אודותה, לא היתה נגד כל אופן לימוד תורה, כי אם כמו שאנו אומרים בנוסח על הנסים "להשכיחם תורתך" דוקא, זאת אומרת שלא התנגדו ללימוד תורה ובלבד שלא יהי' חקוק בשעת מעשה ענין השייכות לנותן התורה. וכן בענין המצות לא התנגדו לכל המצות כי אם דוקא "חוקי רצונך", זאת אומרת מצות שאין בהם טעם. ועל זה נלחמו בני ישראל ובמילא נשאר אצלם לימוד התורה בכלל וקיום המצות שיש בהם גם עדות ומשפטים.

ועד"ז ממש בימינו אלה כפסק המשנה¹ בשביל שתשמר התורה צריכה להיות יראתו קודמת לחכמתו, אשר הדרך לבוא לידי יראת שמים ואהבת השם הוא כפסק הרמב"ם בהל' יסוה"ת רפ"ב: שביצד הדרך לבוא

(1) אבות פ"ג מ"ט.

(2) נדרים פא, א. ובר"ן ד"ה דבר.

דלגירסת רש"י אי"ז לאו הניתק לעשה, כי לפהנ"ל נמצא דלדידי' הכתוב "לעני ולגר תעזוב אותם" לעולם אינו אלא פי' ותיאור לאופן קיום הלאו גופא (ולא חיוב עשה חדש המנתק את הלאו לאחר שנעשה, כביאור הרמב"ם), והיינו כשיטת רע"ק ביומא, דהא לפהנ"ל נמצא דרש"י נקט דל' זו בפרשת קדושים פירושה דקיום "לא תכלה פאת שדך לקצור" הוא עי"ז ש"לעני ולגר תעזוב", ואף הציווי הב' "לעני ולגר תעזוב אותם" שבפרשתנו לא בא אליבא דרש"י אלא להוסיף באותו ענין גופא, וליתן תוספת בענין העדר ההנאה, דהדבר כולל אף שלילת ההנאה מהנתינה וולהעיר דנפקותא רבתי מזה לדינא, אילו נאמרו הדברים להלכתא, דלא אשכחן לפרש"י הדין דפאה בעומרים באם עבר וקצר.

ויעויי' בצפנת פענח להל' מת"ע רפ"א ופ"ב ה"ד דמשמע מירוש' דחיוב פאה בעומרים הוא חיוב בפ"ע, ולא דנשאר עליו החיוב דקמה, ע"ש בארוכה בנוגע לגדר לאו הניתק לעשה בעניננו, וחילוק הסוגיות דב"ק חולין תמורה ועוד. ואכ"מ].

ובסגנון אחר: הנתינה "לעני ולגר" בלקט ופאה באופן ד"תעזוב אותם", שילקטו לבדם ולא תהי' לו טובת הנאה בנתינה, אינו פרט נוסף (וצדדי) במצות לקט שכחה ופאה (וכפשטות לשון הרמב"ם (שם ה"ח) שהזכירו כמו דין בפ"ע דליכא טובת הנאה לבעלים), אלא זהו גדר המצוה, דגדר המצוה אינו (רק) הענין ד"מוציא לקט שכחה ופאה", אלא (גם) "נותן (לקט שכחה ופאה) לעני כראוי", "לעני ולגר תעזוב אותם".

("לקט שכחה ופאה"), ומעתה מתחזק הקושי דממה-נפשך:

אם רש"י נסמך על פשט הכתוב, הי' לו להביא רק שתי המתנות המפורשות במקרא (פאה ולקט); ואם כוונתו להביא המדרש, הי' צריך להביא את כל הארבע – ומה טעם (הוסיף את "שכחה" שאינה בכתוב, אך) השמיט "מעשר עני"?

ג. והביאור בזה (וראה גם להלן במדור חידושי סוגיות בארוכה):

מזה שהכתוב הזכיר כאן דוקא "מתנות עניים" שכתבואת השדה, ולא נתינת צדקה בכלל – מובן, שהזכות המיוחדת שיש להנותן ש"מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו", היא דוקא בנותן מתנות עניים אלו, ולא במי שנותן צדקה סתם (מעות לעני וכיו"ב).

והטעם שדוקא ב"מתנות עניים" אלו יש זכות מיוחדת – מובן בפשטות, שהאדם נותן אותם מייגע כפיו ממש. והיינו (ולהעיר מגור ארי' כאן):

בסתם צדקה שנותן מממונו, יתכן שקיבל ממון זה ללא יגיעה מיוחדת, אלא על ידי מסחר קל, ירושה, מציאה וכדומה – ולכן אין רבותא כל-כך בזה שמוכן לוותר מממונו זה ולתיתו לעניים;

אמנם בלקט ופאה, שבאים מתוך תבואת שדהו – הרי התבואה בודאי באה לו על ידי יגיעתו וטירחתו, בחרישה ובזריעה וכו' "בזיעת אפיו". וכאשר מוכן לוותר על מה שטרח ויגע בו ובאופן ד"הזורעים בדמעה", בזה יש חידוש ומעלה מיוחדת.

והנה, מעלה זו קיימת גם ב"שכחה", שגם היא מהמתנות שנותן האדם בעת שקוצר תבואת שדהו; ולכן, אף שהכתוב כאן מפרט רק את "פאה" ו"לקט", מכל מקום מובן – גם בדרך הפשט – שמתאים לצרף כאן גם את "שכחה" (ולהעיר, שאת מצות "שכחה" מזכיר הכתוב לראשונה בספר דברים (כד, יט), ואינה נזכרת כלל לפני כן בתורה).

ומעתה מובן גם הסדר "לקט שכחה ופאה" – בהתאם להסדר הרגיל בעת פעולת האדם בזמן הקצירה, שמיד בתחילת הקצירה חל עליו החיוב להשאיר ה"לקט" ("שבלים הנושרים בשעת קצירה, אחת או שתיים" (רש"י קדושים יט, ט)), ובהמשך, כשרואה ששכח ודילג על חלק מסויים, צריך להשאירו כ"שכחה", ורק כשמגיע ל"סוף שדהו" אז צריך להניח "פאה" ולא לקוצרה (רש"י קדושים שם).

אמנם הכתוב מקדים "פאת שדך" לפני "לקט קצירך" – כי פאה היא חיוב וודאי, שבכל מקרה צריך להשאיר פאה בסוף השדה, ואילו לקט הוא רק במקרה שנשרו לו שבלים ואינו מוכרח שיהי' בפועל.

[ולהעיר, שגם בהלכות מתנות עניים שבספר היד להרמב"ם מצינו שמקדים מצות ודיני פאה לפני מצות ודיני לקט (כסדר הכתוב), אמנם כשמונה (בפ"א ה"ז. ועוד) את שלשתן יחד כתב "הלקט והשכחה ופאה", כהסדר שבתו"כ וברש"י. ואכ"מ].

ד. לפי דרכנו מובן שב'תורת כהנים' הביאו בענין זה גם את "מעשר עני", שגם הוא ניתן מתוך התבואה שהאדם יגע וטרח בעצמו בזריעתה וכו', ולכן מסתבר להשוותו בענין זה ל"לקט שכחה ופאה".

אמנם רש"י לא הביא "מעשר עני" – ויש לבאר בשיטתו:

אליבא דרש", המיוחד שבפאה ולקט (ושכחה) הוא, שבהם נדרש בעל השדה לזוטר לגמרי על ממונו ולהשאירו בשדה לכל מאן דבעי, ללא "טובת הנאה" כלל וללא אפשרות להעדיף עני אחד יותר מחבירו.

וכפי שמודגש בהמשך לשון הכתוב – "לעני ולגר תעזוב אותם", וכפירוש רש"י: "הנח לפניהם והם ילקטו ואין לך פסייע לאחד מהם" [והיינו, שלא זו בלבד שאין הנותן רשאי לבחור בעני פלוני, קרובו ומידעו כו', אלא שאסור לו אפילו פסייע לאחד מהעניים בעת שבה לקחת, כי צריך הוא לסלק עצמו לגמרי ולתת לעניים לקחת כרצונם].

אמנם ב"מעשר עני" מצינו שיש בו "טובת הנאה" ויכול בעל השדה לבחור לתיתו לעניים שהם קרובי משפחתו וכיו"ב (חולין קלא, א (עיי"ש שיש חילוקים בזה, אך מכל מקום, פשוט שמעשר עני אין העניים לוקחים בעצמם, אלא בעל-הבית הוא שמחלק ונותן להם, וכדברי רש"י בפ' ראה יד, כט: "תן להם כדי שביעה"), ולכן אי אפשר להשוותו להמעלה וה"וויתור" המיוחד שיש בנתינת "לקט שכחה ופאה", שבהם אין לבעל השדה "טובת הנאה" כלל ועיקר.

ה. ועוד יש לבאר בהשמטת רש"י "מעשר עני" – שהוא מפני זמנו של מעשר זה:

הכתוב כאן בא בהמשך לפרשת חג השבועות, והוא מדבר על קצירת התבואה שזמנה אז [וכהדגשת רש"י: "פסח ועצרת מכאן - וראש השנה ויום הכפורים וחג מכאן", והיינו, שהמדובר כאן הוא הרבה לפני חג הסוכות];

אמנם זמן הנתינה של "מעשר עני" הוא מאוחר יותר, בתקופת חג הסוכות, וכדברי רש"י בפרשת משפטים (כג, טז) "שכל ימות החמה התבואה מתייבשת בשדות, ובחג (הסוכות) אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים", ואז נותנים ה"מעשר עני" (וכמפורש בחולין קלא, א: "מעשר עני המתחלק בתוך ביתו", וראה תוספות שם. נדרים פד, ב ובפירושו הר"ן).

ויתירה מזו, שאפילו אז אין נותנים "מעשר עני" מהיבול של כל שנה, אלא רק בשנה השלישית – ואילו בשנה הראשונה והשני' נותנים תחתיו "מעשר שני", שנשאר שייך לבעליו ורק שצריך להעלותו לירושלים (ראה פ' ראה יד, כח-כט. תבוא כו, יב ובפרש"י).

וכיון שאין "מעשר" זה ניתן לעניים בכל שנה, לא ניכר בו כל-כך ה"ויתור" של בעל השדה על היבול שטרם יוגע בו - כמו שהוא בלקט, שכחה ופאה שנותן אותם בכל שנה ושנה, מיד בעת הקצירה - ולכן אין הוא שייך כ"כ לעניננו. וק"ל.

והנה להלן פרש"י על "תעזוב" – "הנח לפניהם והם ילקטו ואין לך לסייע לאחד מהם", והק' שפתי חכמים בשם הנח"י אמאי פירש תיבה זו רק כאן ולא **לעני** מיני' בפ' קדושים שאף שם נאמר בל' זו לענין מצוות אלו. ולפהנ"ל י"ל דמחזור הוא מה שדוקא הכא נקטה, כי בא בהמשך לדרשה הנ"ל השייכת בפרשה זו. פירוש, כי י"ל דלדידי' בפ' קדושים אי"צ לפרש זאת כיון שמובן בפשטות דבא הכתוב שם לבאר מהי מצות פאה ולקט כו' – "לא תכלה פאת שדך גו' ולקט קצירך לא תלקט . . (אלא) לעני ולגר תעזוב אותם", היינו דפירוש "תעזוב" הוא פשוטו כמשמעו; ודוקא בפרשתנו שכבר ידעינן תוכן ואופן הקיום דמצוות הללו, שהפאה והלקט צריך להשאירם לעניים, ומה שנאמר **באן** שוב "ובקוצרכם גו' לא תכלה פאת שדך" הוא כדי להוסיף הא ד"כל הנותן לקט שכחה ופאה כראוי מעלין עליו כאילו בנה ביהמ"ק והקריב כו'", וכנ"ל לגירסת רש"י ההדגשה בזה היא שהנתינה היא באופן הראוי ובשלימות עד אשר לבעל השדה אין אפילו טובת הנאה – א"כ בודאי צריך לפרש שגם ההוספה "לעני ולגר תעזוב אותם" (שאף היא כפילות, וכבר ידעינן לה מפ' קדושים כנ"ל) היא בכדי להוסיף בפרט דשלימות הנתינה (ובמילא – שלילת ההנאה) דהנותן; ולהכי פירש "תעזוב הנח לפניהם והם ילקטו ואין לך לסייע לאחד מהם", דלא זו בלבד שאין לו טובת הנאה לבחור **למי** מהעניים יתן, הנה אין לו אפילו ההנאה לסייע להם בליקוט, אלא העניים מלקטים לבדם לגמרי.

ומכל מקום נמצא לנו מתוך הדברים

מה שהדבר פועל מדה טובה בנפש הנותן כו', ובמורה נבוכים ח"ג פל"ט איתא דעיקרה דאגת וחמלת התורה על צרכי העניים (אבל יעוי' המשך ל' החינוך דמשמע דעיקר המדה הטובה האמורה כאן הוא בנתינה לצרכים דוקא, ואכ"מ), ונפק"מ ביניהם, דאם עיקר ההדגשה על ההוצאה והוויתור אין נוגע כ"כ אופן הקבלה ביד העני, משא"כ אם העיקר הוא הנתינה לעני, וק"ל. וי"ל דבזה הוא חילוק הגירסא, דלגירסת הספרא לפנינו הודגש מה ש"מוציא" התבואה משרהו כו' [ועיי' היטב בקרבן אהרן לספרא כאן], וא"כ מובן מה שנזכרו שכחה ומעשר עני השווים לגמרי ללקט ופאה בענין זה, שמוציא מרשותו תבואה שבאה ע"י יגיע כפיו; משא"כ לגירסת רש"י הודגש מה ש"נותן . . לעני בראוי", היינו שהוסף על לקט ופאה רק את השכחה, כי רק היא מתדמה להם בנתינה באופן המעולה והראוי, דגרסי' בחולין קלא. דבכל הנך תלתא "אין בהם טובת הנאה לבעלים", היינו שאינו רשאי ליתן דוקא לעבדו ולאמתו או לקרוביו כו', וא"כ הנתינה ליד העני היא באופן השלם מבלי שישאר לנותן (אפילו) טובת הנאה, משא"כ מעשר עני לא דמיא בזה דאמר' התם בחולין שיש בו לנותן טובת הנאה. וי"ל דמהאי טעמא מתאימה יותר לגירסא זו ההשוואה "כאילו בנה ביהמ"ק", דהלא הבונה נותן מכוחו ואונו לשם הנאת אחרים מישראל וכלל ישראל ולא לעצמו כלל (משא"כ הבאת קרבן דסו"ס הוא קצת לעצמו, "מקריב קרבנותיו לתוכו", עיין "טובת הנאה", ודו"ק).

כחה של ברכה

ובהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו
(כב, יא)

כלומר: הטעם שעבד הכהן אוכל בתרומה וקדשים הוא לפי שאינו ברשות עצמו, אלא "קנין כספו" של הכהן.

ובזה יש לבאר הא דא' בגמרא (ברכות לה, א): "כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו מעל בקדשי שמים, שנאמר לה' הארץ ומלואה", דלכאורה היאך תועיל הברכה להפקיעו מהמעילה בקדשי שמים, וכי ברכתו מפקעת הקדושה מהדבר שנהנה הימנו?

ועל פי האמור יש לומר, שכשהאדם מברך ואומר "אלקינו מלך העולם", הרי הוא מכיר בזה שהוא עבדו של הקב"ה, ואזי מותר לו ליהנות מקדשי שמים, כשם שעבד הכהן רשאי לאכול בתרומה.

ספירת העומר: מצוה אחת או כל יום מצוה חדשה

וספרתם לכם ג' שבוע שבתות תמימות תהיינה.
(כג, טז)

ממ"ש "תמימות תהיינה" לומדים חלק מהראשונים, שמי ששכח יום אחד מהספירה, שוב אינו יכול להמשיך ולספור. ולהלכה נפסק בשו"ע (או"ח ס"ח תפ"ט) לספור בלא ברכה.

ומבארים האחרונים (ראה מנחת-חינוך מצוה שו), דשיטה זו ס"ל דכל ימי הספירה "הם מצוה אחת כו", ואם לא מנה יום אחד הפסיד המניין".

אך באמת א"א לומר כן, מכמה טעמים: א) אם היא מצוה אחת, היאך תקנו לברך בכל יום ויום ברכה בפ"ע? ב) אם היא מצוה אחת, נמצא שאדם ששכח לספור יום אחד באמצע ימי הספירה, הרי כל ברכתיו עד עתה היו לבטלה, וא"כ היה לחכמים לתקן הברכה רק בסוף כל הימים, כדי לצאת מחשש ברכה לבטלה.

וצריך לומר, דודאי אף לשיטה זו כל יום הוי מצוה בפ"ע וע"כ קובע ברכה לעצמו, ולכן גם אם חיסר יום אחד באמצע אין הברכות שבירך בימים שלפניו לבטלה. ומה שאינו יכול להמשיך ולספור בברכה (לדעת ראשונים אלו), הוא משום שכל ספירה תלויה היא בספירה הקודמת לה, ולכן אינו יכול לספור היום אם חיסר אתמול [לדוגמא: מי שחיסר ולא ספר את היום השני, שוב אינו יכול לספור את היום השלישי, דכיון שחסר בספירתו היום השני, שוב אין יום זה שלישי אצלו]. ודו"ק.

עני מעלים עליו כאילו ביהמ"ק קיים ואינו מקריב קרבנותיו לתוכו". ורש"י על הכתובים אף הוא הביא הדרשה, אבל בשינוי גירסא, דהשמיט "מעשר עני" הנזכר בספרא, ועוד שינה דנקט "שכל הנותן לקט כו' לעני כראוי" (ולא "מוציא" כבספרא), ושלישית, דברש"י אין הל' "כאילו ביהמ"ק קיים והוא מקריב כו" (וא"כ ההשוואה היא רק להקרבת הקרבנות) אלא "כאילו בנה ביהמ"ק והקריב כו" (וא"כ ההשוואה היא גם לגוף מעשה הבנין). וי"ל דאין כל אלו דקדוקים סתם, אלא יש כאן חילוק מהותי בדבר (וראה לעיל מדור "מקרא אני דורש").

ובהקדים עומק ענין ההשוואה כאן בין מתנות עניים לקרבנות כו', דלפום ריהטא הדמיון הוא דכשם שבקרבן האדם נותן למצות ה' משלו (עיי' סוכה ל). הוא הדבר במתנ"ע שנותן מנכסיו ומוציא מרשותו במצות ה', ומעתה צ"ל דמה שנאמר גבי מתנות עניים דוקא אף שגם בצדקה סתם נותן משלו הוא לפי שההשוואה כאן היא דוקא לענין נכסים שבאו לו ע"י יגיעה, דבצדקה סתם אפשר שבא הממון לידו בלי יגיעת נפשו, כגון בירושה ומציאה, משא"כ בעבודת שדהו שבאה ע"י יגיעה בחרישה וזריעה וקצירה כו'.

ובאמת השוואה זו כוללת ב' ענינים, חדא מצד הנותן, שיש כאן הוצאה וסילוק מרשותו, שמוותר ונותן מעצמו ומיגיעתו מצד ציווי ה', ושנית מצד המקבל, בגוף הנתנה והמסירה (מצד ציווי ה') ליד העני [ואוי"ל דתליא בטעם המצוה, דהחינוך מצוה רטז הדגיש דתכלית המצוה הוא

שאינ עליהם מלקות שיכפרו, וכפרתם ע"י העולה], במאי קא מיפלגי [היינו אמאי סבר רע"ק דאין עולה באה לכפר על מצוות שמנה ר"י הגלילין כו', אביי אמר כו' ב"תעזוב" (הכתוב אחר לאו של לקט שכחה ופאה. רש"י) קא מיפלגי דרע"ק סבר תעזוב מעיקרא משמע (מעיקרא, קודם לקיטה קאי עשה נוכדפרש"י לעיל מינ"י: "והכי קאמר קרא ולקט קצירך לא תלקט אלא לעני תעזבו ולא תלקטנו"], ולקי עלי, דלא ניתק לעשה ואין עולה באה עליו. רש"י), ור"י הגלילי סבר השתא משמע (אחר שלקט ועבר על ל"ת נתקו הכתוב לעשה, וצוהו לעזובו שם לעני ולגר, ולפיכך אין לוקין עליו. רש"י). ע"כ. הרי להדיא אשכחן מ"ד דלא הוי לאו הניתק לעשה (כמ"ש רש"י להדיא, כנ"ל. ועייג"כ בתוס' ישנים שם שפי' כן), כי ה"עשה" כאן משמעו אופן קיום הלאו גופי' – דע"י "לעני ולגר תעזוב אותם" מתקיים גוף הלאו "לא תכלה פאת שדך לקצור" (ולא שה"עשה" הוא חיוב בפ"ע הבא לתקן מי שלא קיים הלאו).

ונ"ל דכבר טמונה פלוגתא זו בחילוק גירסא שמצינו בפרש"י על הכתובים בדרשת חז"ל, דהנה בספרא לפנינו איתא עה"כ ובקוצרכם גו' "א"ר אוורדימס ב"ר יוסי וכי מה ראה הכתוב ליתנה באמצע הרגלים [דפסוק זה נאמר בפרשת המועדות אחר הקרבנות דעצרת] פסח ועצרת מיכן ור"ה ויוה"כ מיכן, אלא ללמד שכל מי שהוא מוציא לקט שכחה ופיאה ומעשר עני מעלים עליו כאילו ביהמ"ק קיים והוא מקריב קרבנותיו לתוכו וכל מי שאינו מוציא לקט שכחה ופיאה ומעשר



ביאורים בעניני הפרשה על דרך ההסידות

הכבוד מרפס
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' יהודה לייב ב"ר
מרדכי אברהם ישעי'
ע"ה נפטר
מבית ב"ק אדמו"ר ז"ע
נלב"ע י"ד ניסן התשפ"ב
הנצחה

הכבוד מרפס
לעילוי נשמת
הרב שמעון ב"ר מנחם
שמא"ל דוד הלוי ע"ה
רייטשוק
נפטר כ' כסלו התשפ"ב



עיון ופירוש בסוגיות הפרשה

גדר לאו הניתק לעשה בלקט שכחה ופאה

יוכיח בדרך חידוש משינוי גרסא בדרשת הספרא שנקט רש"י על התורה, דלדירי מתפרשים הכתובים כשיטת רע"ק ביומא דלא הוי לאו הניתק לעשה



הל' סנהדרין פ"ח ה"ב), ורק אם "אבד כל הקציר שקצר או נשרף קודם שנתן הפאה, ה"ז לוקה שהרי עבר על מל"ת ואינו יכול לקיים עשה שבה שניתק לו", "וכן בלקט כו" (ועד"ז כ' שם לענין שכחה), "הא למדת שכולן מצות לא תעשה הניתק לעשה הן ואם לא קיים עשה שבהן לוקה". ומקורו במכות טז: דפאה הוי לאו הניתק לעשה, וכדפרש"י התם דהש"ס "קא סבר תעזוב לאחור עבירת הלאו משמע, לא תכלה, ואם כליתי תעזוב אותם".

והנה גרסי' ביומא לו. גבי המתוודה על קרבן חטאתו "ת"ר כיצד סומך הזבח כו' ומתודה על חטאת כו' ועל עולה [שמביא בגדר ונדבה היכא דאינו מחוייב חטאת] עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני דברי ר"י הגלילי, רע"ק אומר אין עולה באה אלא על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה [כיוון

בגדר מצוות לקט ופאה שבפרשתנו, ויבוקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקוצרך, ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם", כ' הרמב"ם בהל' מת"ע פ"א ה"ב-ה (וכ"ה בסהמ"צ מ"ע קכ-קכא ומל"ת רי וריד) דהוי בגדר לאו הניתק לעשה [שע"י העשה מתקנים ו"מנתקים" הלאו שנעשה], היינו ש"לעני ולגר תעזוב אותם" הוא חיוב עשה חדש של נתינה המדבר במי שעבר על הלאו ולא השאיר לעני בעת שקצר, וכל' הרמב"ם בהל' מת"ע "עבר וקצר את כל השדה או אסף כל פירות האילן, לוקח מעט ממה שקצר או ממה שאסף ונותנו לעניים, שנתיתו מ"ע שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם, ואפי' טחן הקמה ולשו ואפאו פת הרי זה נותן ממנו פאה לעניים", ולהכי אין לוקין עליו כדין לאו הניתק לעשה (שאין לוקה אלא אם לא יקיים העשה לעולם (רמב"ם

לצאת ממצרים כל יום

כיצד יציאת מצרים, ספירת העומר ומתן תורה הם חטיבה אחת? / מדוע יורדת הנשמה להתלבש בגוף גשמי ונחות? / איך רותמים ה"בהמה" שבארס לעבודת ה'? / ואיך יוצאים ממצרים כל יום? עבודת יציאת מצרים וספירת העומר שבכל יום



מטרת יצירת מצרים, הייתה שבני ישראל יקבלו את התורה על הר סיני, כמו שנאמר (שמות ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", אמנם, לא מיד בצאת ישראל ממצרים זכו לקבל את התורה, אלא מנו תחילה שבועה שבועות, ורק אז ניתנה התורה.

מכך מובן, שיציאת מצרים היא פעולה מתמשכת שבה שלושה שלבים: א. יציאת מצרים, ב. ספירת העומר, ג. מתן תורה על הר סיני.

בכך יובן מה שמצינו בתורה רק שלושה חודשים שנזכרה אצלם יציאת מצרים: ניסן – "חודש האביב כי בו יצאת ממצרים" (משפטים כג, טו), אייר – "לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים" (במדבר א, א וראה זה ח"ג קיז, ב) וסיון – "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים" (יתרו יט, א).

וטעם הדבר הוא, משום ששלושה חדשים אלו קשורים למהלך של יציאת מצרים: החודש הראשון שבו יצאו ממצרים, החודש השני שכל יום ויום שבו קשור עם מצוות ספירת העומר, והחודש השלישי שבו הושלמה פעולת יציאת מצרים וניתנה תורה לישראל.

יש לבאר כל אחד משלבים אלו, מה הייתה הפעולה והעבודה בו, וכיצד השפיע הדבר על בני ישראל.

מדוע הוצרכו בני ישראל לברוח ממצרים?

מצבם של בני ישראל בסוף גלות מצרים הי' נחות ושפל ביותר. כאשר הוציאתם הקב"ה משם היו שקועים ב"מ"ט שערי טומאה" (זהר חדש ריש פר' יתרו), הם לא היו ראויים לקבל

בין הקרבת "בהמה" להקרבת "אדם"

שנינו: "אין מביאין מנחות כו' קודם לעומר, אם הביא פסול. קודם לשתי הלחם לא יביא, אם הביא כשר" (מנחות סח, ב).

ויש לבאר ענין זה בעבודת האדם לקונו:

העומר, הבא מן השעורים שהן מאכל בהמה (סוטה רפ"ב), מרמז על הקרבת הנפש הבהמית שבאדם לה', שצריך לזבוח יצרו ולכפותו לעבודתו יתברך. אך שתי הלחם, שהם מן החטים שהן מאכל אדם, מרמזים על מי שכבר זבח את ה"בהמה" שבו, ומעתה עבודתו היא בקירוב ה"אדם" שבו, נפשו האלקית, לעלות בעילוי אחר עילוי במדריגות הקדושה.

ולכן "קודם לעומר" אם הביא פסול, קודם לשתי הלחם כו' אם הביא כשר":

הקרבת העומר - ה"בהמה" שבאדם - היא לעיכובא, כי אם לא יקריב יצרו לה', הרי ה"בהמה" שבו תוריד את האדם למטה מטה (כמ"ש "רוח הבהמה הירודת היא למטה"), וגם בעבודתו בתורה ומצוות יהי מעורב הרע דנפשו הבהמית. ולכן "קודם לעומר כו' אם הביא פסול", כי כל שלא זבח את נפשו הבהמית, והרע שבו עדיין בתקפו, הרי זה פוסל את עבודתו בקודש.

משא"כ הקרבת שתי הלחם - "מאכל אדם", שהוא עבודת ההתקרבות וההתעלות בעניני קדושה גופא - אינה לעיכובא, אלא רק "לכתחילה", לשם שלימות העבודה, אבל גם אם חסרה שלימות זו, אין העבודה פסולה, שהרי האדם הוא כבר בדרגא של קדושה.

שער החמישים - תחילת עבודה חדשה

תספרו חמישים יום
(כג, טז)

ידועה הקושיא (עיין תוס' ד"ה כתוב, מנחות סח, ב) מדוע נאמר "תספרו חמישים יום", והרי אין סופרים אלא ארבעים ותשעה ימים.

ומבואר בספרים (לקו"ת במדבר י, ד. שה"ש לה, ג), אשר ארבעים ותשעה הימים הנספרים הם כנגד מ"ט שערי בינה שיכול האדם להשיג בעבודת השי"ת, וכאשר משלים את עבודתו בהשגת מ"ט השערים - מקבל מלמעלה במתנה את "שער החמישים", שאין האדם יכול להשיגו בכוחות עצמו.

אך עדיין צריך עיון, דאם שער החמישים ניתן לאדם מתנה מלמעלה, למה נאמר "תספרו חמישים יום", דמשמע שהאדם הוא הסופר גם את יום החמישים.

ויש לבאר, בהקדים הסבר נוסף לענין "שער החמישים" המובא בספה"ק "תולדות יעקב יוסף" (פ' דברים) בשם הבעש"ט הק': "שער החמישים הוא חוזר ומתחיל נ' שערים למעלה מזה, וכן למעלה מעלה עד אין סוף".

וכיון שלאחר שהאדם נתעלה בעבודתו וקיבל מלמעלה את דרגת "שער החמישים", הוא צריך להתחיל מחדש "נ' שערים למעלה מזה" - נמצא דשער הנו"ן שקיבל הוא הוא השער הראשון של עבודתו החדשה, ושפיר נחשב בכלל עבודת האדם.

לקראת שבת

ט

גילוי אור אלוקי, וכמו שנאמר "ואת ערום וערי" (יחזקאל טז, ד), שלא היו להם מעלות הקשורות בעבודתם ויגיעתם.

ומכל מקום "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה" (נוסח הגש"פ) והוציא אותם מטומאת מצרים.

מכיוון שמצד עצמם היו ישראל במצב נחות ביותר, לא היו יכולים לקבל בפנימיות גילוי נעלה כזה של "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה", ולא פעל הגילוי שינוי יסודי ובר קיימא בכוחות נפשם.

נוסף על כך, התגלות זו פעלה רק על הנפש האלוקית. כי הנה כבר נודע מה שמבואר בסה"ק (תניא פ"א וש"נ המקורות לזה) שלכל יהודי יש שתי נפשות: נפש אלוקית שהיא הנשמה הקדושה, ונפש בהמית שהיא חיות הגוף, וממנה באות כל התאוות והמידות הרעות.

ההתגלות בשעת יציאת מצרים פעלה על נפש האלוקית בלבד, כי רק הנשמה הקדושה מסוגלת להרגיש ענינים אלקיים, ואילו הנפש הבהמית אינה יכולה לקלוט גילוי אלוקי נעלה כזה, ולכן נשארה בכל תוקפה, עם כל העניינים השפלים שהייתה שייכת אליהם במצרים.

למה ירדה הנשמה לעולם?

כאמור, הגילוי האלוקי של יציאת מצרים פעל רק על הנפש האלוקית, אך מוכרחים לזכך ולרומם גם את הנפש הבהמית שתתקרב גם היא אל השי"ת.

אילו הי' די בהתעלותה של הנפש האלוקית, לא הייתה הנשמה צריכה לרדת לעולם ולהתלבש בגוף גשמי, וכמבואר בסה"ק (תניא פל"ז, ע"פ עץ חיים שכ"ו) ש"הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל", ומגמת ירידתה לעולם הזה היא בכדי לרומם ולזכך את הנפש הבהמית והעולם השפל. וכפי שדרשו חז"ל (ברכות נה, א) על הפסוק (ואתחנן ו, ה) "בכל לבבך", שעבודת השי"ת צריכה להיעשות "בשני יצריך", והיינו על ידי נפש האלוקית ונפש הבהמית גם יחד.

וכאשר נרתמת גם הנפש הבהמית לעבודת ה', הרי העבודה נעשית בכוח גדול ועצום:

לבהמה יש כוח רב, כמו שנאמר (משלי יד, ד) "ורב תבואות בכח שור", וטעם הדבר הוא, משום שהאדם הוא בעל שכל, ולכן הגשמת רצונותיו אינה בתוקף גדול כל כך, שכן השכל מחליש ומכניס כל רצון למדידה והגבלה. ולעומת זאת, הבהמה כל עניינה הוא למלאות תאוותי ורצונותי בתוקף גדול והיא רותמת לכך את כל כוחותי.

וכך גם באדם, שה"אדם" שבו, הנפש האלוקית אין רצונותי בתוקף גדול כל כך, ואילו הנפש הבהמית מתנהגת בתוקף רב ונותנת כוחות עצומים בכדי להשיג תאוותי.

וכאשר מצליחה הנפש האלוקית לזכך ולרומם את הנפש הבהמית שתהי' גם היא קשורה לקדושה, אזי נעשית עבודת ה' של האדם בתוקף גדול, במלוא כוחותי של הנפש הבהמית, והרי הוא מתעורר ברצון תקיף וחזק לקרבת אלקים.

מדוע הוקרבה מנחת העומר מ"מאכל בהמה"?

זיכוכה של הנפש הבהמית, היא היא עבודת "ספירת העומר":

ספירה זו מתחילה מעת הקרבת קרבן העומר. העומר הי' עשוי משעורים שהיא "מאכל בהמה" (משנה סוטה יד, א), משום שעבודה זו נעשית עם הבהמה שבאדם, הנפש הבהמית.

ספירת העומר נמשכת שבע שבתות, משום שיש בנפש הבהמית שבע מידות, היינו רגשות ותנועות נפשיות: חסד, גבורה, תפארת וכו', ואת כל אלו יש להעביר מרגשות בהמיים לרגשות אלווקיים של אהבה להשי"ת ויראה ממנו וכהאי גוונא.

עבודה זו נעשית על ידי התבוננות שכלית. האדם מתבונן בגדלות הבורא ובהתהוות העולמות והברואים העליונים והתחתונים, ובחיות שהשי"ת מהווה ומחדש את העולם בכל רגע, כמבואר בסה"ק בהרחבה, ומן ההתבוננות השכלית נולדות בלב רגשות של קדושה, רגש של אהבה או יראה וכיוצא באלו, לפי אופן ההתבוננות.

והנה, עבודת זיכוכ המידות, לא הייתה שייכת במצרים. שם היו בסכנה חמורה לשקוע בענייני איסור חמורים, ולא זו היא העת להתבוננות שכלית, אלא רק לברוח מן הרע. בשעה זו, שעדיין שייכים לרע, אין פנאי לנסות לנתק את הנפש משייכות לרע, ולשנות את רצונותי' לעניינים טובים, אלא יש לכפות את עצמו שלא לעשות את תאוותיו, ו"לברוח" מכל עניין של רע במחשבה, דיבור או מעשה רח"ל.

אך לאחר שכבר יצאו ממקום הרע, באה העת לזכך ולקדש את הרגשות של הנפש הבהמית, שתירתם גם היא לעבודת השי"ת, עד אשר יעבדו את הבורא יחד הנפש האלוקית והבהמית, באופן של "רב תבואות בכח שור".

בעת זו, כבר אין לאדם תאוות איסור, וכבר פחת החשש שיעשה דבר עבירה ממש, וממילא אין העבודה לברוח. אמנם עדיין שייך הוא לתאוות היתר, לשקיעה בעניינים גשמיים וחומריים המגשמים את האדם מטה מטה, אך כנגד זאת העבודה אינה לברוח, אלא לעמול להתבונן בגדלות הבורא ובשאר התבוננויות המולידות בלב רגשות של קדושה, עד שתאוות האדם יהיו לעניינים קדושים ולא לעניינים בהמיים.

"פרחה נשמתם"

ולאחר שני השלבים של הבריחה מהרע ביציאת מצרים, וזיכוכ המידות בספירת העומר, המשיכו בני ישראל לשלב השלישי שהוא מתן תורה על הר סיני.

ביציאת מצרים רק ברחו מן הרע, בספירת העומר זיככו וקידשו את הרגשות שבלב, ובמתן תורה באו לדרגא המרוממת ביותר, ובה הם התבטלו להשי"ת בהתבטלות מוחלטת.

בעבודת ספירת העומר, עבדו בני ישראל את השי"ת עם הרגש שבלבם, על ידי התבוננות שכלית. בעבודה מעין זו, מרגיש האדם מציאות לעצמו, הוא אמנם עובד את השי"ת, אך

אינו מרגיש בהכרח אמיתית שכל הנמצאים והנבראים והוא בתוכם בטלים אליו ית'.

אך במתן תורה, לאחר הקדמת השלבים הראשונים, הגיעו בני ישראל להכרה זו, והם התבטלו לחלוטין לפניו ית', וכפי שמסופר בדברי חז"ל שבני ישראל התבטלו כל כך להשי"ת עד ש"על כל דיבור ודיבור פרחו נשמתם" (שבת פח, ב).

יציאת מצרים בכל יום

יציאת מצרים אינה רק מאורע שהתרחש לפני אלפי שנים, אלא בכל דור ודור, ואף בכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים (ראה פסחים קטז, ב. תניא פמ"ז), והיינו שבכל יום ויום יש מעין יציאת מצרים ברוחניות.

ויש לבאר כיצד בכל יום ישנם מעין שלושת השלבים שנתבארו למעלה בפעולת יציאת מצרים:

א. בתחילת היום, אין האדם משיג את גדלות הבורא, וגם אינו עובד עדיין את הבורא ברגשות הלב, שהרי עדיין לא הי' סיפק בידו להתבונן בגדלות הבורא ובפעולותיו. ואזי הוא מכניע את עצמו לפני הבורא בלי דעת ובלי הרגש, ולכן הוא אומר "מודה אני לפניך", "הודו לה'", שתוכן תפילות אלו הוא "הודאה" והכנעה והתבטלות לפני הבורא ית"ש.

עבודה זו, היא בדוגמת יציאת מצרים, כאשר האדם אינו משיג או מרגיש קרבת אלקים, אלא רק מתקשר אליו ית' כפי שהוא. הוא מבטל רצונותיו וכופה תאוותיו מפני רצון השי"ת, ועדיין אינו אוחד בהתבוננות והולדת רגשות ורצונות טובים בלב.

ב. לאחר מכן, בפסוקי דזמרה מתבונן הוא בגדלות הבורא ית' ובבריאת והתהוות העולמות, ובברכות קריאת שמע הוא מתבונן בעבודת המלאכים והתבטלותם להשי"ת, ועד "שמע ישראל", "שמע" מלשון הבנה והשגה, ועל ידי ההתבוננות נוצר בלבו הרגש של אהבה להשם "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך".

עבודה זו, היא בדוגמת עבודת ספירת העומר, שבה מזככים את רגשות הנפש הבהמית, על ידי התבוננות שכלית.

ג. ולבסוף, ניצב האדם בתפילת שמונה עשרה שבה הוא מתבטל לגמרי להשי"ת, "כעבדא קמי' מארי'" (שבת י, א), מעוצם ההתבטלות אין הוא יכול אפילו לדבר, והרי הוא מבקש "אד' שפתי תפתח".

ועבודה זו היא בדוגמת מתן תורה, כאשר התבטלו בני ישראל לפני השי"ת ובכל דיבור ודיבור פרחו נשמתם.